

[Ethnocultural orientation of education and upbringing in higher education]. URL: http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2021/76/part_2/22.pdf [in Ukrainian]

4. Lysenko, N. V. (2005). *Ukrainska etnopedahohika: Navchalno-metodychnyi posibnyk* [Ukrainian ethnopedagogy: Educational and methodological manual]. Ivano-Frankivsk, 2005. 508 s. [in Ukrainian]

5. Sopina, Yu. F. (2015). *Formuvannia osnov etnokultury u ditei starshoho doshkilnoho viku yak psykholoho-pedahohichna problema. Problemy osvity: zbirnyk naukovykh prats. Spetsvyputsk* [The formation of the foundations of ethnoculture in older preschool children as a psychological and pedagogical problem. Problems of education: a collection of scientific papers. Special issue.]. Vinnytsia – Kyiv. S. 90–93. [in Ukrainian]

6. Budnyk, O., Blyznyuk, T. (2005). *Ethnic Education of Personality in the Context of European Integration. Wielokulturowość – międzykulturowość obszarami edukacyjnych odniesień / pod redakcją naukową Alicji Szerłąg. Oficyna Wydawnicza «Impuls». Krakow. S. 17–28.* [in English]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

ПОДЛЕВСЬКА Нелія Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри

слов'янської філології Хмельницького національного університету.

Наукові інтереси: методика викладання філологічних дисциплін, культура спілкування філологів.

РАНЮК Оксана Петрівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри слов'янської філології Хмельницького національного університету.

Наукові інтереси: методика навчання польської мови у вищій школі, формування риторично компетентного філолога.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

PODLEVSKA Nelia Volodymyrivna – Ph.D. in Pedagogical Sciences, assoc. professor, Head of Slavic Philology Department of Khmelnytskyi National University.

Scientific interests: teaching methods of philological disciplines, communication culture of philologists.

РАНЮК Оксана Петрівна – Ph.D. in Pedagogical Sciences, assoc. professor of the Department of Slavic Philology, Khmelnytsky National University

Scientific interests: methods of teaching the Polish language in higher school, formation of rhetorically competent philologist.

Стаття надійшла до редакції 05.10.2023 р.

УДК 378.4-057.87+94-051:140-028.42

DOI: 10.36550/2415-7988-2023-1-211-328-332

КОЗЛОВСЬКИЙ Юрій Михайлович –

професор, заступник директора з науково-педагогічної роботи,

Інституту права, психології та інноваційної освіти

Національного університету «Львівська політехніка»

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1006-0130>

e-mail: yuriy.m.kozlovskiy@lpnu.ua

ГАВРИК В'ячеслав Євгенович –

аспірант кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи,

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-7927-4438>

e-mail: havryk.viacheslav@student.uzhnu.edu.ua

ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ НАУКОВОГО СВІТОГЛЯДУ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ

У статті узагальнено історичний досвід розвитку наукового світогляду студентів в умовах університетської освіти на засадах національної ідентичності. На основі здійсненого аналізу автор визначає методологічні засади формування наукового світогляду студентів: акцентування гуманістичної парадигми сучасної освіти; діалектична єдність інтеграції та диференціації знань; діалектичні зв'язки світогляду та професійної діяльності; конкретна і абстрактна єдність у змісті підготовки фахівців; неперервність розвитку наукового світогляду студентів; професійну спрямованість формування наукового світогляду майбутніх фахівців; розвиток професійної культури на основі наукового світогляду, а також оволодіння основами загальної та національної культури; формування інтегрованої системи формування наукового світогляду студентів університетів; забезпечення змістовної, структурної, логічної, генетичної, організаційної та концептуальної єдності знань; об'єктивний характер єдності світу у змістовному і методологічному пізнанні природи і суспільства. Показано, що національна ідентичність відображається через систему державних знань, світогляду та моралі. Зміст і функціональні можливості державної самосвідомості-це інтегрований духовний феномен ідеологічних і моральних орієнтирів і цінностей, вірувань, прагнень, архетипів поведінки, традицій. Формуючий вплив на український світогляд справив тісний зв'язок між людиною і природою. Українці продемонстрували високий рівень стійкості до навколишнього середовища. Домінуючою рисою взаємин людини і природи було гармонійне співжиття з нею, раціональне використання її ресурсів. Світогляд українців, їх національна самосвідомість, етнічна орієнтація, переконання і правові норми відображені в культурі народу, який повинен довести своє існування в європейському культурному просторі. Формування нових ідей значно коригує відносини між релігією і наукою. Багато західних вчених пророкують настання ери синтезу наукового і релігійного світоглядів в рамках цілісного світогляду. Розвиток науки багато в чому визначається практичними цілями, але напрямком на абсолютні цінності також є істотним. Тому світогляд жодним чином не може суперечити гуманно орієнтованим інтелектуальним ініціативам.

Ключові слова: історичний досвід, світогляд, науковий світогляд, узагальнення, розвиток, студенти, університетська освіта, національна ідентичність.

KOZLOVSKIY Yuriy Mykhailovych –

professor, Deputy Director for Scientific and Pedagogical Work,
Institute of Law, Psychology and Innovative Education

Lviv Polytechnic National University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1006-0130>

e-mail: yuriy.m.kozlovskiy@lpnu.ua

HAVRYK Vyacheslav Evgenovich –

PhD Student of the Department of General Pedagogy and

High School Pedagogy, Uzhhorod National University

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-7927-4438>

e-mail: havryk.viacheslav@student.uzhnu.edu.ua

HISTORICAL EXPERIENCE OF DEVELOPMENT OF THE STUDENT SCIENTIFIC OUTLOOK IN CONDITIONS OF UNIVERSITY EDUCATION

The article summarizes the historical experience on the development of student scientific outlook in conditions of university education on the basis of national identity. On the basis of analysis conducted, the author defines the methodological foundations of formation of student scientific outlook: emphasis on the humanistic paradigm of modern education; dialectical unity of integration and differentiation of knowledge; dialectical connections of outlook and professional activity; concrete and abstract unity in the content of specialist training; the continuity of the development of student scientific outlook; the professional orientation of the formation of the scientific outlook of future specialists; the development of professional culture based on a scientific outlook, as well as mastering the basics of general and national culture; formation of an integrated system of forming the scientific outlook of university students; ensuring meaningful, structural, logical, genetic, organizational and conceptual unity of knowledge; the objective nature of the unity of the world in the substantive and methodological knowledge of nature and society. It is shown that national identity is reflected through the system of state knowledge, outlook and morality. The content and functionality of state self-awareness is an integrated spiritual phenomenon of ideological and moral orientations and values, beliefs, aspirations, archetypes of behavior, traditions. The close connection between people and nature had a formative influence on the Ukrainian outlook. Ukrainians have demonstrated a high level of environmental sustainability. The dominant feature of the relationship between human and nature was harmonious coexistence with it, rational use of its resources. The outlook of Ukrainians, their national self-awareness, ethnic orientation, beliefs and legal norms are reflected in the culture of the nation, who is to prove its existence in the European cultural space. The formation of new ideas significantly adjusts the relationship between religion and science. Many Western scientists predict the coming of an era of synthesis of scientific and religious outlook within the framework of a holistic worldview. The development of science is largely determined by practical goals, but the direction of absolute values is also essential. Therefore, the outlook cannot in anyway contradict humanely oriented intellectual initiatives.

Key words: historical experience, outlook, scientific outlook, generalization, development, students, university education, national identity

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Сьогодні гарантом виживання українського суспільства є засвоєння культурних цінностей тими, хто формує ядро світогляду країни. В українців історично склалися світогляд держави. Під поняттям національний світогляд ми розуміємо культурно та історично узгоджену систему поглядів, вірувань, ідеалів, які складають основу національної духовності та відображені в ідеологічній, моральній та естетичній спадщині, традиціях і звичаях, історії та сучасному існуванні української держави.

Необхідність якісно нових соціальних орієнтирів пов'язана із загостренням глобальної світової кризи. Заклик повернутися загальнолюдських цінностей та більш природовідповідного способу життя має універсальне значення. Філософія розкриває сенс професійної та наукової діяльності, водночас її вдосконалення, раціоналізація виходить за рамки філософії. Отже, необхідно розрізняти філософський рівень аналізу знань і специфічний

методологічний рівень. Безперервний перегляд багатьох усталених концепцій, трансформація теорії старіння, розширення меж наукового знання, рух наукового мислення – все це вимагає узагальнення, всебічної філософської орієнтації, а також трансформації у світогляд студентів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблему розвитку наукового світогляду досліджували С. Гончаренко [1], І. Надольний [6], Н. Демешкант [2], З. Филипович [7], В. Лук'янець [8] та ін. Питання формування наукової картини світу розкрито у працях М. Колесник [4], а особливості українського світогляду в роботах П. Кононенка [5] та інших. У наших попередніх розвідках йшлося про духовний розвиток українського студентства [3].

Мета статті – узагальнити історичний досвід розвитку наукового світогляду студентів в умовах університетської освіти на засадах національної ідентичності

Виклад основного матеріалу дослідження.

Філософія повинна не тільки слугувати орієнтиром для освітніх досліджень, але й

супроводжувати увесь педагогічний процес. При такому підході філософія освіти і виховання реалізує свої функції на всіх етапах освітнього процесу.

Сьогодні «стає очевидною необхідність привнесення в сферу науки моральних, етичних і, навіть, естетичних категорій у єдності людини з природою, а також необхідність формування з урахуванням знань сучасної науки, цілісного бачення світу. Для виходу з цього положення складається необхідність формування універсальної науково картини світу, що має відображати всю повноту причинно-наслідкових зв'язків у всесвіті та на планеті» [4, с. 46]. Філософія загалом відіграє, перш за все, роль загальної методології та теорії пізнання. Щодо причин підвищення ролі загально філософської методології можна, то це перш за все взаємозв'язок науки і практики, роль науки в практичній діяльності і трансформація часткових проблем у глибоко філософські і загальнометодологічні. Важливим аспектом є і включення в сферу філософських досліджень всіх нових питань, пов'язаних з суспільним життям, розвитком науки і техніки.

Для розуміння природи і суспільства філософські категорії слугують методологічною основою, на основі якої визначаються найбільш важливі характеристики явищ і процесів. Фундаментальне значення між ними належить атрибуту об'єктивності, провідну роль у формуванні кількісних і якісних показників наукового сприйняття дійсності відіграє діалектична єдність кількості і якості, або інтервал між кількісними змінами, протягом якого зберігається якісна достовірність об'єкта.

Викладач, який виступає носієм формування наукового світогляду студентів набуває відповідні навички, способи мислення і вникає в наукові проблеми. Здебільшого група людей бере активну участь у формуванні наукового світогляду, а спільна робота слугує показником активності наукового колективу.

Адекватність наукової інформації – це рівень стану та якості наукових досліджень. Якщо нова наукова інформація надійно заснована на науковому світогляді, якщо її ефективність заснована на наукових теоріях, які були доведені стосовно до аналогічних об'єктів вивчення, якщо ця інформація отримана в результаті досить надійного методу дослідження, вона вважається обґрунтованою ще до підтвердження практикою. Питання істинності прогнозу не може обмежуватися можливістю миттєвої практичної перевірки, а повинен бути пов'язаний з реальними тенденціями розвитку людського суспільства.

Історичний досвід діяльності вітчизняних та зарубіжних університетів дозволяє сформулювати такі методологічні засади формування наукового світогляду студентів: акцентування гуманістичної парадигми сучасної

освіти; діалектична єдність інтеграції та диференціації знань; діалектичні зв'язки світогляду та професійної діяльності; конкретна і абстрактна єдність у змісті підготовки фахівців; неперервність розвитку наукового світогляду студентів; професійну спрямованість формування наукового світогляду майбутніх фахівців; розвиток професійної культури на основі наукового світогляду, а також оволодіння основами загальної та національної культури; формування інтегрованої системи формування наукового світогляду студентів університетів; забезпечення змістовної, структурної, логічної, генетичної, організаційної та концептуальної єдності знань; об'єктивний характер єдності світу у змістовному і методологічному пізнанні природи і суспільства.

Як зазначає П. Кононенко [5], світогляд України охоплює: Україну-етнічність, Україну-Природу, Україну-мову, Україну-історію, Україну-державу, Україну-державність, Україну-культуру. Український світогляд – це система поглядів на життя, природу і суспільство, яка визначається поняттєвою сферою "Україна". Він розкриває мову і психологію народу, природу світогляду, історію, культуру і, нарешті, зв'язок з природою, в якій живуть етнічні групи.

Формуючий вплив на український світогляд справив тісний зв'язок між людьми і природою. Українці продемонстрували високий рівень стійкості до навколишнього середовища. Домінуючою рисою взаємин людини і природи було гармонійне співжиття з нею, раціональне використання її ресурсів. Навчальні заклади мають взяти на себе роль створення україномовного комунікативного середовища, щоб підтримувати мовну стабільність підрастаючого покоління та бажання молодих людей не лише відтворювати знання українською мовою, а й створювати щось нове.

Національна ідентичність відображається через систему державних знань, світогляду та моралі. Зміст і функціональні можливості державної самосвідомості-це інтегрований духовний феномен ідеологічних і моральних орієнтирів і цінностей, вірувань, прагнень, архетипів поведінки, традицій.

Таким чином, самість і світогляд українців відображаються в мові не як категорія мови, а як універсальна категорія людського існування, вона присутня не тільки в свідомості і підсвідомості людей, але і в мовних звичках і стереотипах. Мова є невід'ємною складовою національної самосвідомості та світогляду. Природа відіграє важливу роль в ідентифікації української етнічної групи-держави. Вона також є утробою, матір'ю, годувальницею і берегинєю. Природа наділяє людину широтою сприйняття і розуміння світу, глибиною емоцій і роздумів, державним інтелектуальним ставленням до навколишнього світу. Загальновідомо, що

глибина і багатство світогляду країни відображені в міфах, фольклорі, символах, прикметах, віруваннях, традиціях, звичаях людей, втілені в історичних подіях і досягненнях культури країни.

Світогляд українців, їх національна самосвідомість, етнічна орієнтація, переконання і правові норми відображені в культурі народу, який повинен довести своє існування в європейському культурному просторі.

Аналогічним чином, релігія, має підстави стверджувати ідеологічний універсалізм, але все ще володіє вольовою (в розумінні моральної волі) потенцією. Формування нових ідей значно коригує відносини між релігією і наукою. Багато західних вчених пророкують настання ери синтезу наукового і релігійного світоглядів в рамках цілісного світогляду. Християнство створило передумови для розвитку науки і техніки, звільнивши думку від язичницьких уявлень про могутність диявола, а страх перед ним дозволив її розпізнати і перетворити. Зброя наукового мислення не містить ні доказів, ні спростувань і містить багато елементів, принаймні обумовлених вірою (наприклад, інтуїтивне судження). Поки наука бере участь у формуванні світогляду, вона асоціюється з релігією. Найпоширеніша система ідей, що культивується наукою, має, серед іншого, релігійне значення.

Релігія забезпечує цілісне сприйняття реальності і наповнює світогляд вірою в можливість реалізації вищої потенції існування. Вона заохочує самовдосконалення через любов і поклоніння абсолюту. Завдяки релігії світ виглядає гармонійним і досконалим. Інтуїтивна впевненість в доцільності і гармонії світу надає гідну цінність роботі вчених.

Розвиток науки багато в чому визначається практичними цілями, але напрямок на абсолютні цінності також є істотним. Тому світогляд, в якому це вище благо називається Богом, жодним чином не може суперечити гуманно орієнтованим інтелектуальним ініціативам.

Висновок та перспективи подальших розвідок напрямку. Сформульовано такі методологічні засади формування наукового світогляду студентів: акцентування гуманістичної парадигми сучасної освіти; діалектична єдність інтеграції та диференціації знань; діалектичні зв'язки світогляду та професійної діяльності; конкретна і абстрактна єдність у змісті підготовки фахівців; неперервність розвитку наукового світогляду студентів; професійну спрямованість формування наукового світогляду майбутніх фахівців; розвиток професійної культури на основі наукового світогляду, а також оволодіння основами загальної та національної культури; формування інтегрованої системи формування наукового світогляду студентів університетів; забезпечення змістовної, структурної, логічної,

генетичної, організаційної та концептуальної єдності знань; об'єктивний характер єдності світу у змістовному і методологічному пізнанні природи і суспільства. Національна ідентичність відображається через систему державних знань, світогляду та моралі, а формуючий вплив на український світогляд справив тісний зв'язок між людьми і природою. Світогляд українців, їх національна самосвідомість, етнічна орієнтація, переконання і правові норми відображені в культурі народу, який повинен довести своє існування в європейському культурному просторі. Формування нових ідей значно коригує відносини між релігією і наукою, нині пророкують настання ери синтезу наукового і релігійного світоглядів в рамках цілісного світогляду.

Перспективою подальших розвідок напрямку є дослідження проблеми впливу наукового світогляду на професійну культуру студентів.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Гончаренко С. У. Формування наукового світогляду учнів під час вивчення фізики: посіб. для вчителя. Київ. 1990. 208 с.
2. Демешкант Н. А. Проблема формування світогляду в психолого - педагогічній літературі. Нові технології навчання: науково - методичний збірник. Гол. ред. Зайчук В.О. К.: Nauk. -метод. центр вищої освіти. Вип. 44. 2006. 138 с.
3. Козловський Ю. М., Захар'яш О. С. Духовний розвиток українського студентства у контексті християнського світогляду. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах..* № 76, Т. 1. 2021. С. 174–178
4. Колесник М. О. Теоретико-методологічні засади формування наукової картини світу в майбутніх учителів природничих спеціальностей: дис. доктора пед. наук : спец. 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. Т., 2020. 589 с.
5. Кононенко П. П. Українознавство: Конспект лекцій. Київ: МАУП. 2005. 392 с.
6. Надольний І. Ф. Світогляд – ключова проблема пізнання та діяльності людини. *Вісник Національної академії державного управління при Президенті України. Серія : Філософія.* № 4. 2015. С. 50-54. URL: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnaduph> 2015 4 9 (дата звернення 16.02.20).
7. Филипович З. М. Про структурну модель світогляду студентської молоді. Проблеми вищої школи: республіканський наук. – метод. збірник. К.: Вища школа, Вип. 12. 1972. 139 с.
8. Лук'янець В. Фундаментальна наука і науковий світогляд у перспективі XXI сторіччя. *Філософська думка.* № 3. 2006. С. 3–25.

REFERENCES

1. Honcharenko, S. U. (1990). Formuvannia naukovoho svitohliadu uchniv pid chas vyvchennia fizyky [Formation of students' scientific worldview during the study of physics]: posib. dlia vchytelia. Kyiv. 208 s. [in Ukrainian]
2. Demeshkant, N. A. (2006). Problema formuvannia svitohliadu v psykhologo - pedahohichnii literaturi. [The problem of worldview formation in psychological and pedagogical literature] Novi tekhnolohii navchannia: naukovо -metodychnyi zbirnyk. Hol. red. Zaichuk V.O. K.: Nauk. -metod. tsentr vyshchoi osvity. Vyp. 44. 138 s. [in Ukrainian]

3. Kozlovskiy, Yu. M., Zakhar'iash, O. S. (2021). Dukhovnyi rozvytok ukrainskoho studentstva u konteksti khrystianskoho svitohliadu [Spiritual development of Ukrainian students in the context of the Christian worldview]. *Pedahohika formuvannya tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh*. № 76, Т.1. S.174-178. [in Ukrainian]

4. Kolesnyk, M. O. (2020). Teoretyko-metodolohichni zasady formuvannya naukovi kartyny svitu v maibutnikh uchyteliv pryrodnychkh spetsialnostei [Theoretical and methodological foundations of the formation of a scientific picture of the world in future teachers of natural sciences] dys. doktora ped. nauk : spets. 13.00.04 – teoriia i metodyka profesiinoi osvity. Ternopil'skyi natsionalnyi pedahohichniy universytet imeni Volodymyra Hnatiuka. Т., 589 s. [in Ukrainian]

5. Kononenko, P. P. (2005). Ukrainoznavstvo [Ukrainian studies]: Konspekt leksii. Kyiv: MAUP. 392 s. [in Ukrainian]

6. Nadolnyi, I. F. (2015). Svitohliad – kluchova problema piznannya ta diialnosti liudyny. [Worldview is a key problem of human cognition and activity] *Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy. Seriya : Filosofia*. № 4. S. 50-54. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnaduph_2015_4_9 (data zvernennia 16.02.20). [in Ukrainian]

7. Fylypovych, Z. M. (1972). Pro strukturnu model svitohliadu studentskoi molodi. [About the structural model of the worldview of student youth] *Problemy vyshchoi shkoly: respublikanskyi nauk. – metod. zbirnyk*. K.: Vyshcha shkola, Vyp. 12. 139 s. [in Ukrainian]

8. Lukianets, V. (2006). Fundamentalna nauka i naukovi svitohliad u perspektyvi KhKhI storichchia. [Fundamental science and scientific outlook in the perspective of the 21st century] *Filosofska dumka*. № 3. S. 3–25. [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

КОЗЛОВСЬКИЙ Юрій Михайлович – доктор педагогічних наук, професор, заступник директора з науково-педагогічної роботи Інституту права, психології та інноваційної освіти, Національного університету «Львівська політехніка».

Наукові інтереси: історія педагогіки, наукова діяльність вищого навчального закладу, інтеграція професійного та духовного розвитку студентів.

ГАВРИК В'ячеслав Євгенович – аспірант кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи, ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Наукові інтереси: історія педагогіки, наукова діяльність вищого навчального закладу, підготовка студентів до наукової роботи.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

КОЗЛОВСЬКИЙ Юрій Михайлович – Doctor of Pedagogical Sciences, professor, Deputy Director for Scientific and Pedagogical Work, Institute of Law, Psychology and Innovative Education Lviv Polytechnic National University.

Scientific interests: history of pedagogy, scientific activity of a higher educational institution, integration of professional and spiritual development of students.

HAVRYK Vyacheslav Evgenovich – PhD Student of the Department of General Pedagogy and High School Pedagogy, Uzhhorod National University.

Scientific interests: history of pedagogy, scientific activity of a higher educational institution, preparation of students for scientific work.

Стаття надійшла до редакції 05.10.2023 р.